

УДК 338.434:330.131.5

І. М. Царук
аспірант

Інститут підприємництва та сучасних технологій

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлені основні фактори, що впливають на формування інвестиційного клімату в Україні, розглянуті його позитивні та негативні ознаки та запропоновані деякі заходи для його покращення.

Постановка проблеми

Важливою передумовою функціонування та розвитку економіки держави є формування сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій. Пряме інвестування економіки – основне джерело залучення зовнішніх капіталовкладень у реальний сектор. Наразі результативність інвестування залежить від ефективності та дієвості заходів, що спрямовані на покращення інвестиційного клімату країни.

Об'єкт досліджень. Сприятливий інвестиційний клімат відіграє провідну роль у розвитку країни, визначає напрями та перспективи її економічної і соціальної політики, є головною передумовою залучення іноземного капіталу в економіку країни.

Аналіз досліджень. Основні аспекти творення сприятливого інвестиційного клімату та чинники, що його формують, досліджувались в працях багатьох вітчизняних економістів [1, 2, 3, 4]. Разом з тим, відсутні комплексні наукові дослідження проблеми формування інвестиційної привабливості економіки України, тобто в публікаціях розглядаються лише окремі питання. Таким чином, проблема формування інвестиційного клімату як основи управління інвестиційним процесом, потребує більш глибоких теоретичних та практичних розробок.

Метою дослідження є обґрунтування важливості формування сприятливого інвестиційного клімату, аналіз основних його складових, пошук шляхів та напрямів його покращення.

Результати дослідження

Інвестиційний клімат являє собою складну систему цілеспрямованих дій та заходів, яка свідомо формується на державному та регіональному рівнях з метою залучення на конкретну територію додаткових ресурсів як у грошовій, так і в матеріальній формах. Отже, створення сприятливого

© І. М. Царук

інвестиційного клімату в державі сьогодні позитивно позначиться на її майбутньому.

Інвестиційний клімат формується низкою чинників, зокрема: політичною обстановкою в країні, її правовим середовищем, макроекономічними факторами, податковим оточенням тощо.

Політична система України у передвиборчий період 2004 р. була досить нестабільною, що пов'язано з диспропорційним поділом політичних сил у парламенті країни. Така ситуація не могла забезпечити формування стійкого уряду, від якого в повній мірі залежить формування ефективної інвестиційної політики. Політичні конфлікти та скандали і сьогодні створюють атмосферу невпевненості в завтрашньому дні, що негативно впливає на прийняття рішень іноземними інвесторами стосовно доцільності здійснення інвестицій в економіку України. Низька довіра до влади спонукає національних інвесторів до приховування або вивезення капіталу, а іноземних схиляє до вибору країн із стабільною політичною ситуацією.

Правове середовище характеризується наявністю стабільного законодавства, в тому числі конституційних законів, що захищають права власників та права інвесторів, їх простотою та чіткістю, відсутністю суперечностей. В Україні нестабільність законодавства пов'язана з частим внесенням змін до вже діючих законів та інших нормативно-правових актів, що аж ніяк не сприяє підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Економіка нашої країни за останні чотири роки демонструє стабільне зростання. Зокрема, за 2001–2003 роки ВВП зріс на 21 %, обсяги промислового виробництва – на 38 %, реальні доходи населення – на 46 %. Відносно стабільною залишається впродовж цих років українська національна валюта. Позитивні тенденції в розвитку економіки зберігаються і в цьому році, його динаміка – одна з найкращих за останні роки.

Податкове оточення в Україні є найважливішим негативним фактором гальмування інвестиційних процесів. Створена податкова система не дозволяє підприємствам отримувати належні доходи та використовувати їх для інноваційного розвитку, стимулює непрозорість фінансів і приховування прибутків, інвестування їх в економіку країн з меншим податковим навантаженням.

Податкова політика держави побудована на подвійних стандартах: на словах декларується зниження податків, а насправді загальний рівень податків не змінюється або ж навіть підвищується. У відповідь підприємці удосконалюють методи управління не задекларованими грошовими потоками та застосовують нові схеми непрямого інвестування. В результаті страждає як держава, так і підприємництво: бюджет не виконується, а інвестиційний клімат не покращується.

Регуляторний вплив в Україні характеризується прозорістю та послідовністю державної політики, здатністю досягати поставлених стратегічних цілей і дотримуватися поточних зобов'язань, рівнем впливу на

інвесторів з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо. На жаль, на сучасному етапі регуляторний вплив в Україні характеризується бюрократизмом та корупцією. Іноземні інвестори витрачають багато часу на процедуру реєстрації: інвестиції слід зареєструвати в Міністерстві фінансів, Міністерстві економіки, в міській адміністрації за наявності величезної кількості документів.

Сучасний інвестиційний клімат в Україні характеризується такими негативними ознаками, як нерозвиненість інституцій, що сприяють залученню і впровадженню інвестицій в економіку країни; непрозорість та непередбачуваність поведінки держави; зависокий рівень фіскальної активності держави; “зміна правил гри в ході самої гри”; високий ступінь ризику нечесної конкуренції; непослідовність державної політики стосовно інвестора; низька ефективність діяльності ряду вільних економічних зон (ВЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТТР), що є результатом непослідовності та непродуманості державної політики стосовно їх створення і функціонування; невідповідність іноземних інвесторів до роботи в українському діловому середовищі; відсутність механізмів реалізації багатьох положень законодавства, що регламентують інвестиційну діяльність; низький рівень прямих іноземних інвестицій, що опосередковано пов’язано з низьким рівнем внутрішніх інвестицій в економіку України.

Разом з тим, не можна сказати, що уряд не робить кроків до поліпшення інвестиційного клімату держави: Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Програму розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки (від 28 грудня 2001 р. № 1801); схвалено план заходів щодо виконання Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки (розпорядження КМУ від 9 серпня 2002 р. № 440-р); розроблена та впроваджується в життя програма „Інвестиційний імідж України” (розпорядження КМУ від 17 серпня № 477-р); зростає, хоч і дуже повільно, передбачуваність урядових рішень, створюються механізми справляння впливу учасниками ринку на державні рішення; спостерігається вагоме економічне зростання східних областей України за рахунок підвищення рівня використання наявних виробничих потужностей та інфраструктури; у середовищі владних політиків намітилася тенденція до відкритості державної інформації для широкого загалу; Указ Президента України „Про додаткові заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України” та розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2001 р. № 55-р „Про заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості” також дають надію на позитивні зрушення у вирішенні проблеми формування сприятливого для зовнішнього інвестора інвестиційного клімату.

За оцінками провідних світових компаній, на кшталт Institutional Investor, у 1996 р. Україна знаходилась на 111-й позиції серед 135 країн, у 1999 р. рейтинг України – 112 місце (із 136 країн), на початок 2000 року Україна посідала 135 місце серед 150 країн, що оцінювалися.

Інвестиційна привабливість може розглядатись як на рівні країни, так і на рівні регіону.

Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України, проведений Інститутом реформ (м. Київ), передбачав оцінку інвестиційного клімату за 5 групами показників: економічний розвиток регіону; розвиток ринкової інфраструктури; стан фінансового сектору; людські ресурси; підприємництво та діяльність органів місцевої влади.

За результатами проведеного аналізу, рейтинг регіонів України має такий вигляд:

Група лідерів – м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Запорізька, Львівська, Одеська області та Крим. Наступна група – це області, які дещо поступаються лідерам – Київська, Полтавська, Миколаївська, Луганська, Закарпатська. Основна група – Херсонська, Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська, Волинська, Вінницька, Чернігівська. Група аутсайдерів – Рівненська, Хмельницька, Черкаська, Сумська, Кіровоградська, Житомирська області.

Аналогічну ситуацію маємо, оцінюючи регіони України за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій (таблиця 1).

Як видно з таблиці 1, Житомирська область не належить до пріоритетних для іноземних інвестицій зон, проте у 2004 році у цьому регіоні поживалась діяльність суб'єктів господарювання, важливим моментом якої є участь іноземних інвесторів.

З підприємствами області співпрацюють фірми „Інтернешнл Полісакс” (Німеччина), „Євроголд сервіс Цумбюль і КО Торгове агентство”, „Wicor Holding AG” (Швейцарія), АТ „Ферпласт” (Італія), „Pennwood Technology Inc.” (США), ЗАТ „Норвеліта” (Литва).

Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції в регіони України у 2003 році (тис. грн.)

Регіон	Прямі іноземні інвестиції в регіоні
Автономна Республіка Крим	211943,71
Вінницька	60205,99
Волинська	80906,53
Дніпропетровська	484810,81
Донецька	408821,33
Житомирська	71067,58
Закарпатська	168803,43
Запорізька	419996,65
Івано-Франківська	88482,09
Київська	462491,72
Кіровоградська	52400,75
Луганська	59350,86
Львівська	282790,72
Миколаївська	72143,69
Одеська	361160,85
Полтавська	167261,09
Рівненська	50951,18
Сумська	140976,15
Тернопільська	29751,38
Харківська	220205,19
Херсонська	61251,08
Хмельницька	39549,60
Черкаська	90698,93
Чернівецька	19260,48
Чернігівська	72790,12
м. Київ	2012465,30
м. Севастополь	22407,22

*За даними Державного комітету статистики України

За попередніми даними упродовж минулого року іноземні інвестиції надійшли до АТВТ „Пиво-безалкогольний комбінат „Радомишль” – на добудову цехів і встановлення технологічного обладнання для виготовлення та розливу пива та соків; ДП „Євроголд – Індастріз ЛТД” – на виробництво товарів народного споживання; ТОВ „Житомир-Петрол” на реалізацію нафтопродуктів; ТОВ „Фенопласт-Україна” – на розвиток виробництва дорожніх і галантерейних виробів з натуральних і штучних шкір; ТОВ „Юніком-Пром” у каменевидобувну і каменепереробну промисловість.

Майже 80 % залучених у промисловість інвестиційних ресурсів спрямовується на оновлення устаткування, технологічне оновлення виробництва та впровадження інновацій.

Зрозуміло, що найбільш інвестиційно привабливими є потужні наукові та промислові області з розвиненою інфраструктурою.

Оцінюючи інвестиційну привабливість окремих галузей народного господарства України за результатами досліджень провідних експертів світу, найбільшу інвестиційну привабливість у довготерміновій перспективі для здійснення як реальних, так і фінансових інвестицій мають будівництво і промисловість, а серед підгалузей промисловості: кольорова та чорна металургія; виробництво натуральної шкіри; парфумерно-косметична, спиртова галузі (пріоритетні); нафтодобувна і газова, машинобудування, цементна (достатньо інвестиційно привабливі); хімічна і нафтохімічна, виробництво залізобетону, плодово-овочева, масло-сирова (середня інвестиційна привабливість); вугільна, електроенергетика, торф'яна промисловість, виробництво цукру (низька інвестиційна привабливість).

Висновки

Таким чином, формування сприятливого інвестиційного клімату, привабливого як для зовнішніх, так і для внутрішніх інвесторів, залежить від виконання багатьох заходів, серед яких визначимо такі:

- розробка чітких, прозорих та стабільних законодавчих актів, що регламентують діяльність у сфері інвестицій (наприклад, розробка закону про інвестиційний клімат в Україні, з чітким визначенням довгострокових пріоритетів розвитку держави, цілеспрямованих заходів та дій, що формують інвестиційний клімат тощо);
- розробка та впровадження технологій, спрямованих на зменшення собівартості продукції, підвищення її конкурентоспроможності через забезпечення якісних характеристик;
- створення конкурентного середовища;
- граничне обмеження тіньового сектора економіки, легалізація тіньових капіталів (а також формування в масовій свідомості позитивного сприйняття цього кроку), що забезпечить величезний наплив інвестиційних ресурсів в економіку країни;
- зміна податкової концепції у сфері оподаткування інвестиційних ресурсів та зниження податкового навантаження на економіку країни;

- розроблення і запровадження кодексу ділової етики або етичного кодексу корпоративного управління для всіх учасників ринку.

Отже, в цілому можна зробити висновок, що діючий механізм залучення іноземного капіталу в Україну є не досить ефективним. Створення сприятливого інвестиційного клімату забезпечить реалізацію програм розвитку економіки держави, сприятиме подоланню загальноекономічної кризи та виходу на рівень економічного зростання. Вдосконалення механізму залучення іноземних інвестицій не лише створить умови для притоку іноземного капіталу, але й зробить його більш ефективним. Стабілізація економічної, політичної та соціальної ситуації, розробка прозорої законодавчої бази спроможні створити умови, за яких іноземні інвестори будуть зацікавлені в довгостроковому співробітництві з Україною.

Перспективи подальших досліджень

Враховуючи важливість проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату та його впливу на залучення іноземних інвестицій в майбутньому, в подальших дослідженнях доцільно звернути увагу на формування механізму залучення іноземного капіталу в економіку України та оцінити їх ефективність.

Література

1. *Гуткевич С. А.* Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики: Монография. – К.: Изд-во Европ. ун-та. – 251 с.
2. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник / *Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Гунський, О. М. Мозковий* та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. *Д. Г. Лук'яненка*. – К.: КНЕУ, 2003. – 378 с.
3. *Недашківській М. М., Данілов О. Д.* Інвестиційні процеси в Україні: Навчальний посібник. – Ірпінь, 2001. – С. 178.
4. *Пересада А. А.* Інвестиційний процес в Україні. – К.: Лібра, 1998.
5. www.ipa.net.ua // Інвестиційний рейтинг регіонів за підсумками 2003 року.